

3.3.2023

Lounais-Suomen jätehuoltopoliittisen ohjelman 2023–2028 taustaraportti

1. Johdanto

Lounais-Suomen jätehuoltopoliittinen ohjelma on Lounais-Suomen jätehuollon yhteistoiminta-alueen kuntien yhteinen näkemys siitä, miten seudun jätehuoltoa kehitetään seuraavan ohjelmakauden aikana vuosina 2023–2028. Kuntien hoitaessa jätehuollon palvelu- ja viranomaistehtäviä yhdessä, tarvitaan yhteistä poliittista näkemystä yhteisesti toteutettavan jätehuollon visioista, päämääristä, tavoitetilasta sekä sitoutumista yhteisesti hyväksytyjen toimenpiteiden toteuttamiseen.

Ohjelmassa hyväksytyt suuntaviivat ohjaavat kuntavastuullisen jätehuollon toimijoiden päätöksentekoa ja kuntalaisille järjestettävän jätehuollon palvelutason määrittelyä. Lisäksi ne ohjaavat yhteistoiminta-alueen kuntia, joilla on julkisina toimijoina erityinen velvollisuus toteuttaa omissa toiminnoissaan jätelain mukaista etusijajärjestystä ja edistää omalta osaltaan siirtymistä kiertotalouteen.

2. Etusijajärjestys ja kiertotalous keskeisinä jätehuoltoa ohjaavina periaatteina

Suomen jätelainsäädännön ja jätepolitiikan tavoitteina on edistää kiertotaloutta ja luonnonvarojen käytön kestävyttä, vähentää jätteen määrää ja haitallisuutta, ehkäistä jätteistä ja jätehuollosta aiheutuvaa vaaraa ja haittaa terveydelle ja ympäristölle, varmistaa toimiva jätehuolto sekä ehkäistä roskaantumista.

Keskeisenä jätehuoltopolitiikkaa ohjaavana periaatteena on myös jätelakiin kirjattu yleinen velvollisuus noudattaa kaikessa toiminnassa etusijajärjestystä, jonka mukaan:

- Ensisijaisesti pyrittävä välttämään jätteen syntymistä.
- Jos jätettä syntyy, on se valmistettava uudelleenkäyttöä varten.
- Ellei uudelleenkäyttö ole mahdollista, on jäte ensisijaisesti kierrätettävä aineena ja toissijaisesti hyödynnettävä energiana.
- Kaatopaikoille jäte voidaan sijoittaa vain, jos sen hyödyntäminen ei ole teknisesti tai taloudellisesti mahdollista.

Jätelain tavoitteeksi kirjattu kiertotalouden edistäminen merkitsee uutta talouden toimintatapaa, jossa materiaaleja hyödynnetään tehokkaasti ja kestävästi ja ne pysyvät kierrossa pitkään. Kiertotaloudessa ei tavoitteena ole jatkuva ja lisääntyvä uusien tavaroiden tuottaminen ja kuluttaminen, vaan kulutus perustuu omistamisen sijaan palveluiden käyttämiseen: jakamiseen, vuokraamiseen ja kierrättämiseen. Siinä materiaaleihin sitoutunut arvo säilyy mahdollisimman pitkään yhteiskunnassa. Kiertotaloudessa talouskasvu ei ole riippuvainen luonnonvarojen kulutuksesta (Lähde: Sitra). Siirtymä kiertotalouteen ei toteudu pelkästään jätehuollon keinoin vaan se edellyttää kokonaisvaltaista muutosta sekä yhteiskunnan päätöksenteossa että julkisten toimijoiden, yritysten, kotitalouksien toiminnoissa.

Tehtävää etusijajärjestyksen toteuttamisessa ja kiertotalouden edistämisessä on paljon. Valtioneuvoston periaatepäätöksessä kiertotalouden strategisesta ohjelmasta (30.3.2021)

todetaan, että Suomi on edelleen kaukana kiertotalouden tavoitteista ja mm. ylikulutus on tunnistettu keskeiseksi haasteeksi. Vaikka resurssitehokkuutta onkin viime vuosikymmeninä parannettu, on kotimainen materiaalikulutuksemme ja myös syntyvän yhdyskuntajätteen määrä henkeä kohden Euroopan suurinta.

3. Kuntavastuullisen jätehuollon toimijat ja ohjelman vastuutahot

Jätelain mukaisesti kunnan tehtävänä on järjestää asumisessa syntyvän jätteen, kuntien hallinto- ja palvelutoiminnoissa syntyvän yhdyskuntajätteen sekä muun kunnan vastuulle kuuluvan yhdyskuntajätteen jätehuolto. Näiden tehtävien hoitamiseen liittyvät tehtävät jaetaan kahteen osaan:

- Jätehuollon järjestämisen lakisääteiset **palvelutehtävät**, kuten esim. jätteiden kuljetus, vastaanotto, hyödyntäminen ja käsittely sekä jätehuollon neuvonta ja valistus.
- Jätehuollon järjestämiseen liittyvät **viranomaistehtävät**, kuten esim. jätetaksasta ja maksuista päättäminen sekä jätehuoltomääräysten antaminen.

Lounais-Suomen alueella kunnan vastuulle kuuluvat jätehuollon palvelutehtävät järjestää yhteistoiminta-alueen osakaskuntien omistama Lounais-Suomen Jätehuolto Oy (LSJH). Osakaskuntien yhteisenä jätehuoltoviranomaisena on samalla toimialueella toimiva Lounais-Suomen jätehuoltolautakunta. LSJH:n ja jätehuoltolautakunnan vastuulle on tässä ohjelmassa osoitettu toimenpiteitä, joiden toteuttaminen liittyy olennaisesti kuntavastuullisen jätehuollon palvelu- ja viranomaistehtävien järjestämiseen. Jätehuoltolautakunnan valmistelutyön apuna toimiva jätehuollon toimikunta voi osaltaan auttaa ohjelman toteuttamisessa ja seurannassa välittämällä ohjelman toteuttamiseen ja seurantaan liittyvää tietoa kuntien, LSJH:n ja lautakunnan välillä.

Lounais-Suomen jätehuollon yhteistoiminta-alueen osakaskunnat ovat vastuussa omistamansa LSJH:n omistajaohjauksesta ja siitä, että yhtiölle siirretyt jätehuollon palvelutehtävät tulevat hoidetuiksi jätelain ja sen nojalla annettujen säännösten mukaisesti. Yhtiön osakassopimuksen mukaisesti osakaskunnilla on myös velvollisuus myötävaikuttaa omassa toiminnassaan LSJH:n toimintaan siten, että se pystyy tarjoamaan palveluja kohtuulliseen hintaan. Osana hyväksymäänsä jätehuoltopoliittista ohjelmaa osakaskunnat voivat määritellä lainsäädännön puitteissa suuntaviivoja ja tavoitteita vastuulleen kuuluvien jätehuollon palvelutehtävien palvelutasolle.

Jätehuoltopoliittinen ohjelma ei kuitenkaan rajoitu pelkästään kuntavastuullisen jätehuollon järjestämiseen vaan merkittävä osa siinä asetetuista tavoitteista ja toimenpiteistä liittyy suoraan osakaskuntien omiin toimintoihin ja päätöksentekoon. Julkisina toimijoina sekä merkittävänä ostovoiman käyttäjinä kunnilla on erityinen vastuu ja mahdollisuudet tehdä ratkaisuja, jotka tukevat etusijajärjestyksen toteuttamista ja kiertotalouden tavoitteita sekä luovat markkinoita energia- ja materiaalitehokkaille ratkaisuille. Jätelain mukaan kuntien on julkisina toimijoina mahdollisuuksien mukaan käytettävä kestäviä, korjattavia, uudelleenkäytettäviä, kierrätettäviä ja kierrätetyistä raaka-aineista valmistettuja tuotteita sekä palveluita, joissa syntyy mahdollisimman vähän ja mahdollisimman haitatonta jätettä. Säännös ohjaa julkisoikeudellisten toimijoiden perustoiminnan suunnittelua ja erityisesti palvelu- ja tavarahankintoja. Kunnilta on myös perusteltua edellyttää veturina toimimista ja esimerkin näyttämistä asukkailleen, joiden toimintatavoista ja valinnoista ohjelman tavoitteiden toteutuminen suurelta osin riippuu.

Ohjelman toimenpiteillä kuntalaisille jaetaan neuvontaa ja valistusta sekä suunnitellaan ja järjestetään jätehuoltopalveluita, joiden avulla heidän on mahdollista tehdä entistä parempia valintoja seudullisten ja valtakunnallisten jätehuoltopoliittisten tavoitteiden saavuttamiseksi.

4. Ohjelman valmistelu

Lounais-Suomen jätehuollon yhteistoiminta-alueella jätehuoltopoliittisen ohjelman valmistelu on annettu Lounais-Suomen jätehuoltolautakunnan tehtäväksi. Ohjelman valmistelun ohjaamista varten perustettiin ohjausryhmä, jonka työhön ovat osallistuneet:

- Katja Holttinen, Mynämäen kunta
- Mika Mannervesi, Salon kaupunki
- Reima Ojala, Naantalin kaupunki
- Sinikka Koponen-Laiho, Paimion kaupunki
- Hanna Salmenperä, Suomen ympäristökeskus
- Anni Lahtela, Valonia
- Aleksis Klap, Varsinais-Suomen liitto
- Salla Porthen, Varsinais-Suomen ELY-keskus
- Paavo Tertsunen, Varsinais-Suomen ELY-keskus
- Jaana Turpeinen, Lounais-Suomen Jätehuolto Oy
- Leena Salmelainen, Lounais-Suomen jätehuoltolautakunta
- Pirjo Rinne, Lounais-Suomen jätehuoltolautakunta
- Veli-Matti Suhonen, Lounais-Suomen jätehuoltolautakunta

Uuden ohjelman luonnoksen valmistelu aloitettiin syksyllä 2021 aloitusseminaarissa, johon kutsuttiin laajasti osakaskuntien luottamushenkilöitä ja henkilökuntaa sekä LSJH:n henkilöstöä.

Alkuvuodesta 2022 työtä jatkettiin kuntien asukkaille ja työntekijöille suunnatuilla kyselyillä, joilla kartoitettiin näkemyksiä mm. jätehuoltopalveluiden kehittämisestä, jätteen määrän vähentämisestä ja kierrätyksen tehostamisesta. Kyselyiden tuloksia käytettiin pohjatietoina loppukeväästä 2022 järjestetyssä neljän teemaryhmän työpajakokonaisuudessa, jossa ideoitiin jätealan asiantuntijoiden kanssa ehdotuksia ohjelman tavoitteiksi ja toimenpiteiksi. Teemaryhmissä oli edustajia jätealan kuntatoimijoiden lisäksi mm. Varsinais-Suomen ELY-keskuksesta, LSJH:sta, Valoniasta, Motivasta, Kiinteistöliitosta, Suomen Omakotiliitosta, Turun ammattikorkeakoulusta, Rinki Oy:stä sekä jätealan yrityksistä.

Teemaryhmätyöskentelyn tuloksena syntyneitä ehdotuksia ja ideoita työstettiin lopuksi vielä toukokuussa 2022 Jätehuollon tulevaisuudennäkymät -seminaarissa, johon osallistui ohjelmatyöhön sen aiemmissa vaiheissa osallistuneista henkilöitä ja jätehuollon kuntatoimijoiden edustajia.

Edellä esitettyjen valmisteluvaiheiden ja niissä kerättyjen tietojen pohjalta laadittiin jätehuoltolautakunnan viranhaltijoiden työnä luonnos ohjelman tavoitteiksi ja toimenpiteiksi.

5. Ohjelman visio, tavoitteet ja toimenpiteet

”Alueen asukkaat, kunnat ja jätehuoltotoimijat toteuttavat yhteistyöllä onnistuneita ja kestäviä toimia jätteen määrän vähentämiseksi. Monipuoliset kunnalliset jätehuoltopalvelut on toteutettu ympäristön edut ja kiertotalouden periaatteet huomioiden.”

Visio perustuu jätelain etusijajärjestyksen ensisijaiseen tavoitteeseen ja on varsin kunnianhimoinen, sillä yhdyskuntajätteen kokonaismäärä on Suomessa kasvanut jo vuosien ajan ja oli vuonna 2020 noussut noin 30 % vuoden 2010 tasosta. Onnistuminen ja

tunnettuus voisi parhaimmillaan johtaa myönteiseen kierteseen, jossa yhä useammat haluavat olla osallisena. Onnistuminen edellyttää kaikkien jätehuollon osapuolten yhteistyötä ja sitoutumista yhteisiin tavoitteisiin.

Jätehuolto on ihmisten ja muun ympäristön suojelua jätteiden ja jätehuoltopalveluiden aiheuttamilta haitallisilta vaikutuksilta. Koska myös jätehuoltopalveluiden järjestäminen ja ylläpito kuormittaa ympäristöä, on palveluiden järjestämisessä pyrittävä riittävän palvelutason lisäksi varmistamaan mm. uusia menetelmiä kokeilemalla ja käyttämällä, että palveluiden tuottamisen haitalliset ympäristövaikutukset ovat mahdollisimman vähäisiä eivätkä mitätöi niillä saavutettuja ympäristöhyötyjä.

6. Seuranta

Jätehuoltopoliittisen ohjelman seuranta koordinoi Lounais-Suomen jätehuoltolautakunta. Ohjelman vastuutahoilta kerätään vuosittain seuranta varten tarpeellisia tietoja ohjelmaan kirjattujen toimenpiteiden toteuttamisesta ja niistä koostetaan yhteenveto, josta raportoidaan kuntiin ja LSJH:lle. Kattavampi yhteenveto tehdään ohjelmakauden puolivälissä vuoden 2025 jälkeen sekä ja ohjelmakauden loputtua.

Jätehuoltolautakunnan seurannan avuksi perustetaan ohjelman seurantaryhmä, jossa on edustettuina kaikki ohjelman vastuutahot. Seurantaryhmässä on tarpeen olla mukana jätehuollon omistajaohjauksesta vastaavia henkilöitä, jotta omistajien tuki ohjelman tavoitteiden toteutumiseksi olisi läsnä koko ohjelmakauden.